

Để thúc đẩy nhanh nhưng ổn định, bền vững và đạt hiệu quả tối ưu cho quá trình tăng trưởng và phát triển kinh tế, người ta không chỉ chú ý đến các yếu tố là động lực kinh tế mà còn phải nghiên cứu đầy đủ, có hệ thống các yếu tố phi kinh tế. Thậm chí trong nhiều trường hợp các yếu tố kinh tế và các biến số của kinh tế vĩ mô lại biến đổi dưới tác động của các yếu tố phi kinh tế. Ví dụ như truyền thống dân tộc, tâm lý chung của dân cư về tiết kiệm, đầu tư, tiêu dùng, khát vọng... sẽ thể hiện ra trong hoạt động thực tiễn, làm biến đổi nhịp độ gia tăng sản lượng, giá cả hàng hóa và tình trạng thất nghiệp... Đến lượt mình, sự biến động của các yếu tố kinh tế lại tạo ra những tác nhân làm thay đổi các yếu tố phi kinh tế. Rõ ràng hệ thống các yếu tố kinh tế và phi kinh tế vừa tác động chế ước tương hỗ lẫn nhau, vừa có sự "phản ứng" dây chuyền. Nhưng đối với các yếu tố phi kinh tế, động thái biến đổi mang tính chất rất riêng biệt. Biểu hiện qua một số đặc trưng chính sau đây:

1. Sức ý của tâm lý, thói quen tương đối bền vững

So với sức ý cơ học thì sức ý của tâm lý, thói quen có những đặc tính khác biệt, thể hiện ở, thứ nhất, sức ý của tâm lý, thói quen có tính bền vững, "thủ cựu" hơn nhiều so với sức ý cơ học. Vì vậy ngay Lênin cũng cho rằng, đánh đổ một thói quen còn khó hơn nhiều lần đánh đổ một thể chế chính trị.

Thứ hai, khi tâm lý, thói quen bắt đầu thay đổi "chuyển động" thì gia tốc sự chuyển động của nó cũng chậm hơn so với các hệ thống vật chất.

Thứ ba, các yếu tố vật chất khi đã chuyển động thì có thể giảm lực tác động mà vận tốc của vật vẫn được duy trì nhờ vào quán tính. Nhưng điều đó lại không xảy ra đối với các vấn đề thuộc về tâm lý, thói quen. Nghĩa là muốn thay đổi một thói quen, một nếp nghĩ đã hằn sâu, một đường mòn của tư duy, phải tác động liên tục, thậm chí với cường độ ngày càng tăng, ngay cả khi bắt đầu diễn ra sự thay đổi.

Thứ tư, để tạo ra trạng thái tâm lý, thói quen tốt, có tính nhạy cảm không chỉ cần một môi trường kinh tế, chính trị, xã hội, luật pháp luôn luôn gây nên một sức ép mà còn đòi hỏi phải có thời gian. Trong khi đó sức ý của thói quen cũ lại như một căn bệnh nan giải và rất dễ "lây truyền".

2. Thực tế của vấn đề

Nền kinh tế nước ta đang trong quá trình chuyển đổi từ cơ chế hiện vật tập trung sang cơ chế kinh tế thị trường có sự quản lý của nhà nước.

28 PHÁT TRIỂN KINH TẾ

NHỮNG KHÍA CẠNH PHI KINH TẾ VÀ PHÁT TRIỂN

PTS. ĐINH SƠN HÙNG

Và bước đầu của sự chuyển đổi đó đã đánh thức dậy khá nhiều tiềm năng trước đây bị lãng quên một cách phí phạm; nền kinh tế khởi sắc với tốc độ tăng trưởng 7,8%/năm trong bốn năm liên tục. Tốc độ tăng trưởng nhanh của kinh tế đã tạo nên khoảng cách khá xa với các yếu tố tâm lý, thói quen cũ. Vì vậy tâm lý, thói quen giải quyết vấn đề theo kiểu cũ với những công cụ, cách thức cũ đã bắt đầu níu kéo, cản trở nhịp điệu phát triển. Có thể điểm qua một vài ví dụ sau đây:

- Tinh ý lại và trông chờ của các doanh nhân. Các doanh nghiệp, đặc biệt là các DNNN luôn vang lên tiếng kêu thiếu vốn và khó khăn ở hai thị trường đầu vào lẫn đầu ra. Rõ ràng là đã có gần 10 năm thực hiện sự chuyển đổi kinh tế, nhưng các doanh nghiệp vẫn chưa xác định được rằng, trong cơ chế kinh tế thị trường thì mỗi doanh nghiệp, dù là quốc doanh hay ngoài quốc doanh cũng đều tồn tại và hoạt động với tư cách là một người sản xuất hàng hóa. Đã tồn tại với tư cách là người sản xuất hàng hóa tất phải chủ động tự tìm lấy cho mình thị trường đầu vào cũng như thị trường đầu ra để đảm bảo sản xuất tăng trưởng liên tục và cuối cùng là kết quả hoạt động đủ bù đắp chi phí và có lãi.

- Phần lớn các doanh nghiệp loay hoay trong việc thực hiện các biện pháp tinh thể; chứ chưa xây dựng và thực hiện chiến lược thị trường theo tư tưởng cơ bản của marketing hiện đại. Trong đó đặc biệt thiếu hẳn việc nghiên cứu dự đoán những nhu cầu mới, kể cả những nhu cầu "thầm kín"

của khách hàng để đáp ứng.

- Bộ máy nhà nước quá cồng kềnh nên tình trạng tập trung quan liêu, chỉ huy phân tán không được khắc phục. Và logic tất yếu đưa đến là thủ tục hành chính phiền hà, quan liêu, tham nhũng không hề giảm sút. Bên cạnh đó, đội ngũ công chức nhà nước năng lực yếu, theo đánh giá của Ban tổ chức chính phủ, hiện tại có 60 - 70% trong hơn 1 triệu công chức nhà nước không đáp ứng được yêu cầu về trình độ chuyên môn. Trong khi đó việc đào tạo bồi dưỡng thể hệ sau và cải cách thủ tục hành chính vốn cũng đã được đặt ra từ lâu. Vậy mà thời gian trôi qua, kết quả vẫn ở dạng mạnh nhè. Ở đây sự hiện diện của một cơ chế cũ, một cơ cấu cũ và một cách làm cũ, đã cản trở mạnh mẽ quá trình đổi mới.

- Theo đánh giá, số máy móc thiết bị nhập về và liên doanh, liên kết, hợp tác đầu tư mà bên nước ngoài góp vốn bằng máy móc thiết bị cũ, hoặc cũ được tân trang lên tới 80%, nhưng vẫn tính theo giá máy mới đã làm tổn hại nghiêm trọng lợi ích quốc gia, nguyên nhân của hậu quả này bao gồm:

Thứ nhất, một số cán bộ có trách nhiệm trình độ hiểu biết công nghệ quá kém.

Thứ hai, các cơ quan chức năng như hải quan, thuế chưa thực hiện kiên quyết và hết chức năng của mình.

Thứ ba, do tính thiếu trách nhiệm, tính tham nhũng và trục lợi cá nhân.

- Tính thích phô trương, xa hoa có thể nhìn thấy khá phổ biến ở nhiều cơ quan qua việc đua nhau mua sắm ô tô, máy lạnh, tivi... đời mới. Ấu rằng đây là một trong những khía cạnh thuộc về khuyết tật của thị trường?

Tóm lại, có thể nói rằng sự hội nhập của nền kinh tế đất nước vào nền kinh tế thế giới, thị trường trong nước với thị trường nước ngoài mới ở giai đoạn khởi đầu với không ít khó khăn, cản trở trong hiện tại lẫn trong tương lai. Cũng như quá trình chuyển đổi từ cơ chế cũ đã không còn được thực tế dung nạp sang cơ chế kinh tế mới năng động, linh hoạt hiệu quả nhưng vẫn còn bị ngăn cản, níu kéo bởi những thói quen, sức ý, di chứng của quá khứ. Ở đây, trong quá trình này đang diễn ra sự "dung nạp" để tạo nên lực cản có tính "cộng hưởng" của những khuyết tật vốn có của cơ chế kinh tế thị trường đang trong quá trình hình thành với những khiếm khuyết của cơ chế kinh tế hiện vật tập trung còn tồn tại dai dẳng. Để có thể chiến thắng lực cản này đòi hỏi Đảng, nhà nước phải hành động với một ý chí và quyết tâm rất cao ■